

VIBYHYTTAN

Arkeologisk schaktningsövervakning

Vibyhyttan 3:9
RAÄ 32:3
Torsåker
Hofors kommun
Gästrikland
2017

Maria Björck

VIBYHYTTAN

Arkeologisk schaktningsövervakning

Vibyhyttan 3:9
RAÄ 32:3
Torsåker
Hofors kommun
Gästrikland
2017

Rapport 2018:17
Maria Björck

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2018

Omslagsbild: Undersökningsområdet. Foto: Maria Björck

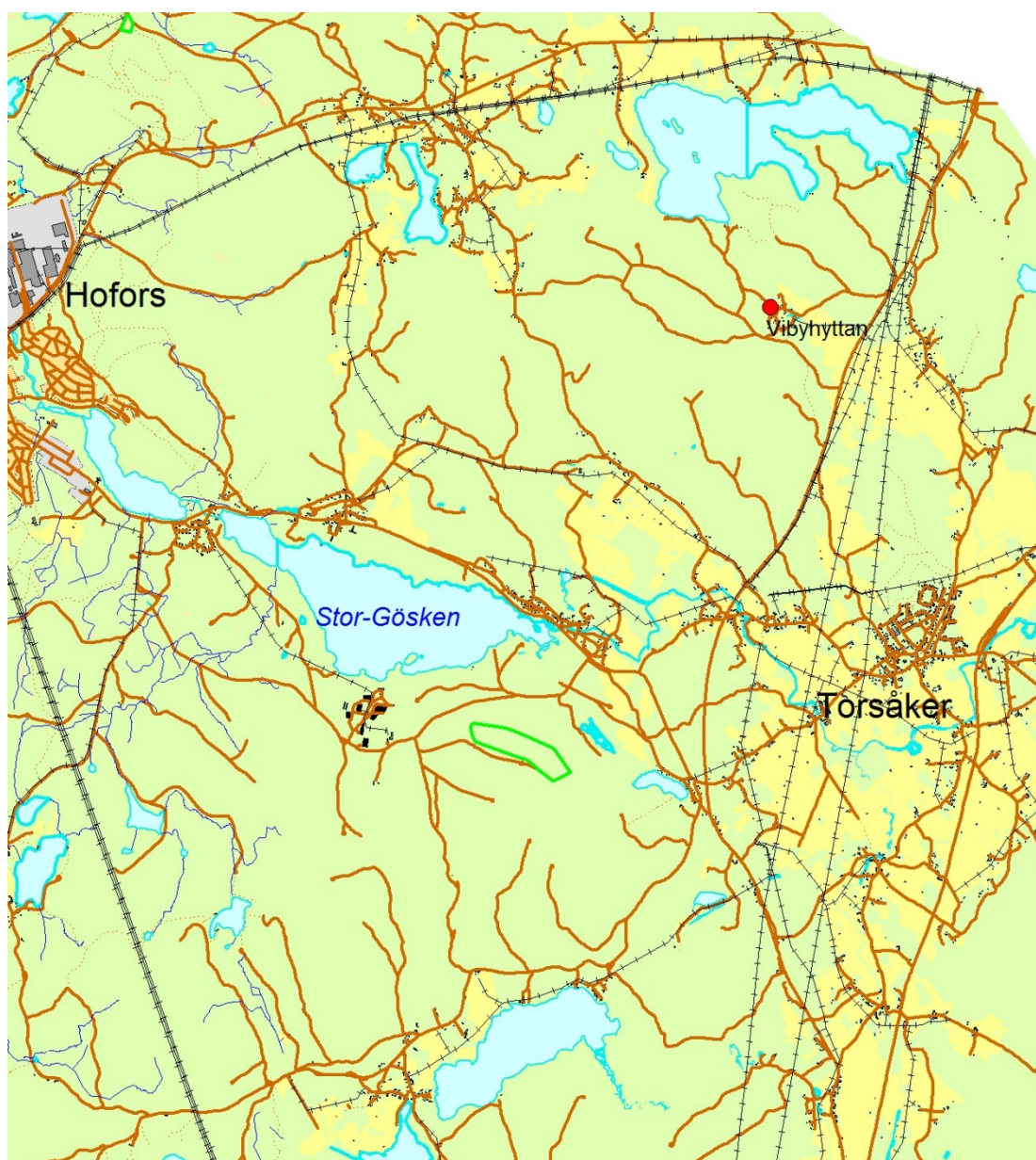
Staten har rätt att sprida dokumentationsmaterialet och rapporten enligt CC BY-licens. Lantmäteriverkets kartor omfattas ej av denna licens. Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Inledning.....	5
Målsättning och metod.....	6
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Resultat.....	6
Förslag till vidare åtgärder.....	9
Referenser.....	9
Administrativa uppgifter.....	10
Bilaga. schaktbeskrivningar och Sektioner.....	11

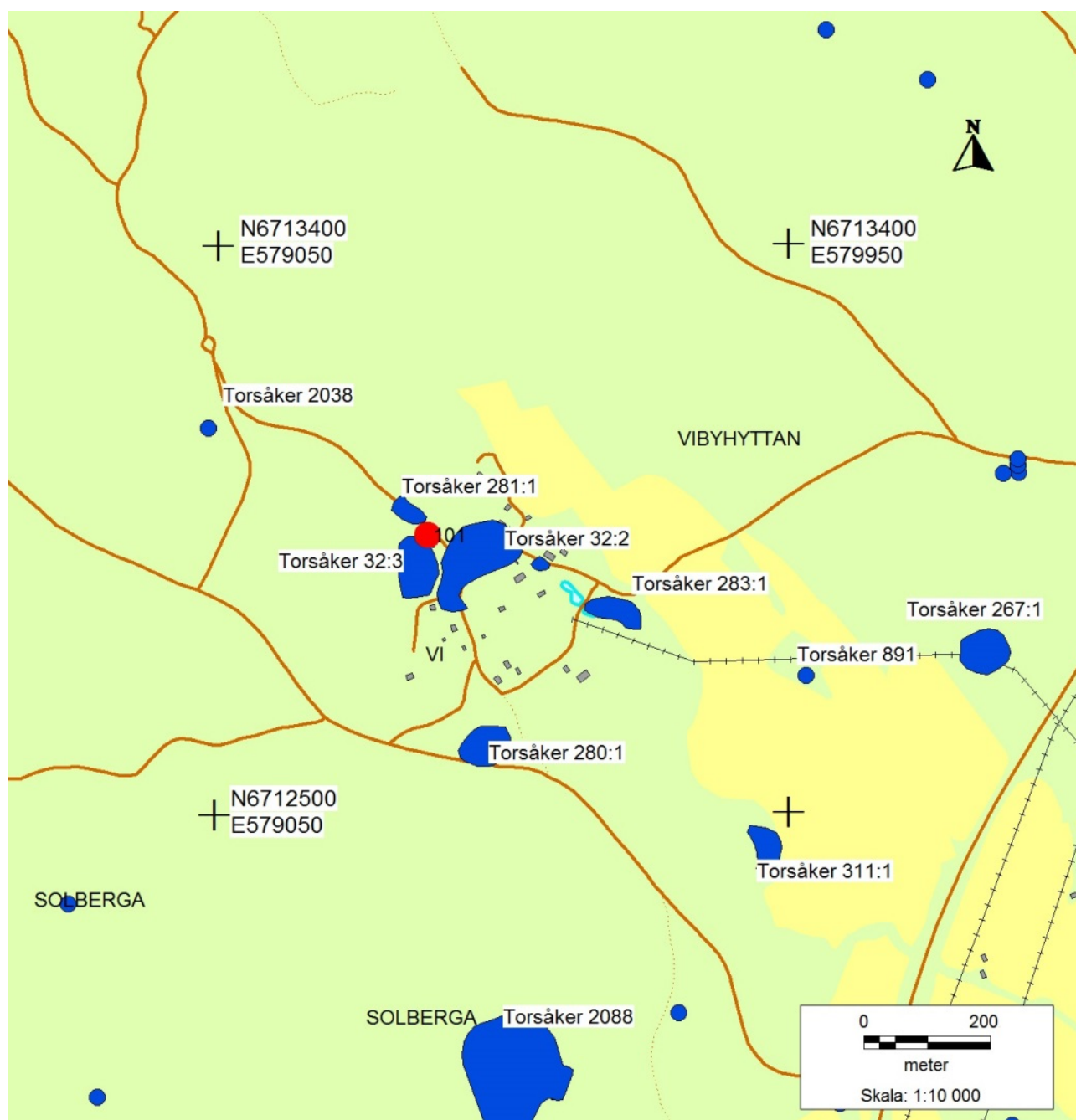

Figur 1. Platsen för schaktningsövervakningen är markerad med röd punkt.

INLEDNING

Länsmuseet Gävleborg har utfört en schaktningsövervakning inför att en privatperson planerar att uppföra ett större garage inom fastigheten Vibyhyttan 3:9. På fastigheten finns fornlämningen Torsåker 32:3, som bland annat innehåller slaggvarp och odlingsmark. Lämningarna hör till hyttområdet Vibyhyttan (Torsåker 32:2).

Schaktningsövervakningen har gjorts efter beslut av länsstyrelsen (431-5503-17). Arbetet har utförts av Maria Björck 2017-11-17. Kostnadsansvarig är fastighetsägaren Jan Holmgren.

Figur 2. Fastighetskartan med platsen för schaktningsövervakningen markerad med en röd punkt. Blå ytor och punkter är kända lämningar i fornlämningsregistret.

MÅLSÄTTNING OCH METOD

Målsättningen med undersökningen var att avgränsa och dokumentera eventuella lämningar.

Det arkeologiska arbetet gjordes som en schaktningsövervakning. Marken schaktades ner med en traktorgrävare. Schakten dokumenterades genom inmätning med en RTK-GPS, sektionsritning och fotografering.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Torsåkers socken utgörs av ett böljande landskap, som i de centrala delarna utgörs av jordbrukslandskap. Stora delar av socknen består av skog. Undersökningsområdet ligger i anslutning till Hyttbäcken som avvattnar Sälgsjön. Hyttbäcken har sitt utlopp i Särstasjön. Undersökningsområdet ligger i en nordöstsluttning på den västra sidan om Hyttbäcken cirka 100 meter över havet. Platsen för garaget ligger inom en grusad yta som tidigare varit föremål för urschaktning och sedan blivit uppfyllt.

Torsåkers socken har en lång och obruten tradition av järnhantering från äldre järnålder till idag. Området hade bra förutsättningar för järnframställning i form av järnmalm, kalk och skog, men även närheten till Gävle, för utskräpning av järn.

År 1347 utfärdade kung Albrekt av Mecklenburg privilegium för malmbrytning till bergsmännen inom Torsåkers bergslag (Ryden 1985:5).

Vibyhyttans (Vibyggehyttan) anläggningsår är inte känt. Men har minst varit i bruk sedan 1500-talets första hälft. Sista blåsningen i Vibyhyttan görs 1860. Hammaren används till och med 1886 (Norberg 1959:31 f).

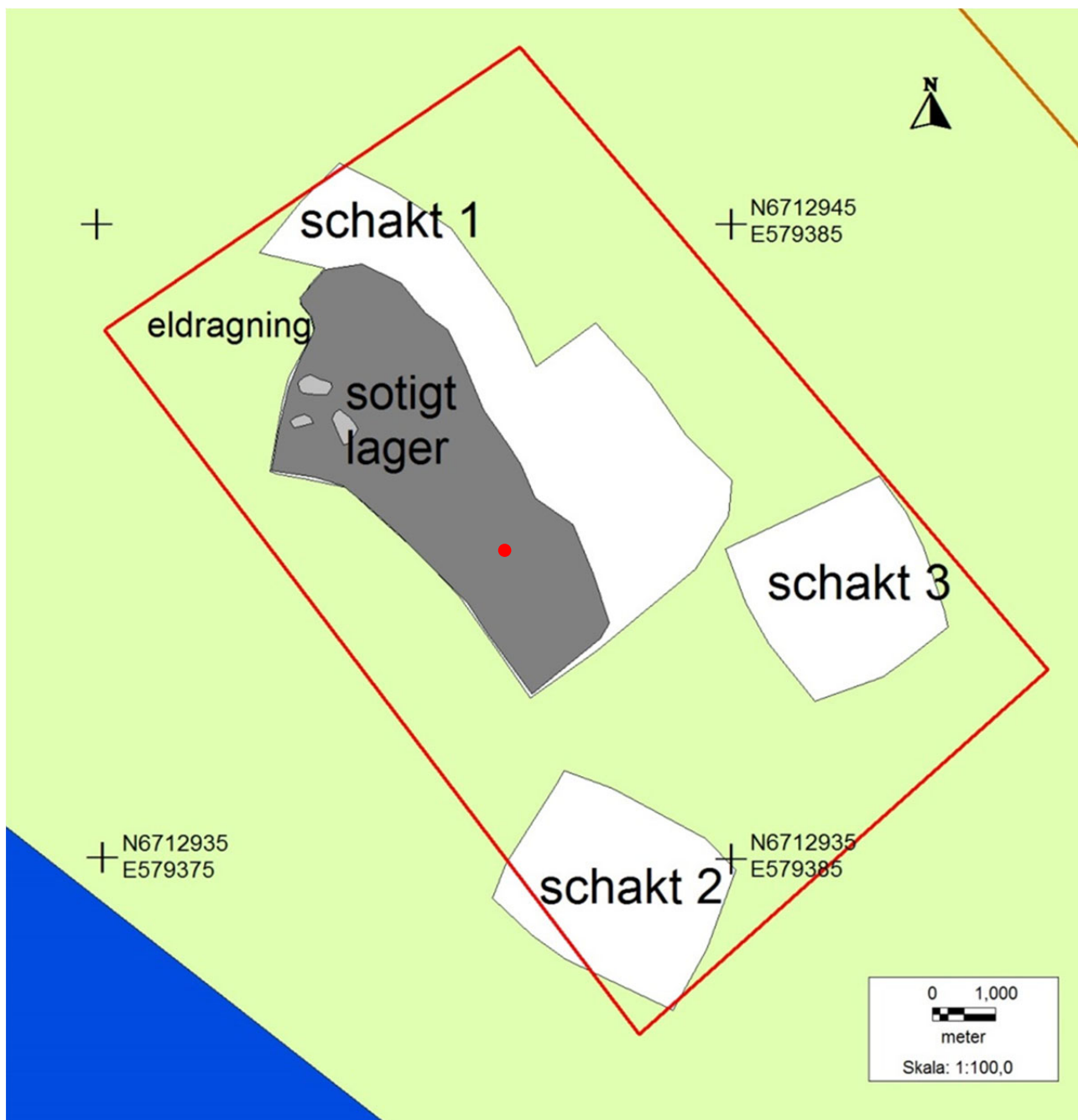
Enligt laga skifte från 1826 fanns det smedsboställen och ett längre hus i undersökningsområdets närhet.

RESULTAT

Vid schaktningsundersökningen upptogs tre schakt. Det framgick ganska snart att ytan är urschaktad och omrörd. I schakt 1 västra halva som vette upp mot sluttningen framkom en sotigt lager innehållande slagg, recent material som till exempel sentida glas och tegel. I den NV-delen av dettas lager fanns en mindre yta som innehöll mindre slaggbitar, kalk och sten. Den östra halvan av schakt 1 bestod bara av raseringsmassor och morän.

Marken i schakt 2 och 3 var kraftigt omgrävd, de innehöll raseringsmassor och morän.

Ett oväntat fynd vid schaktningen var en skrapa i kvarts som påträffades i det sandiga lagret i schakt 1. Kvartsskrapan kommer sannolikt från en stenåldersboplats. Det går inte att avgöra om skrapan kommer från en skadad boplats som ligger i sluttningen eller om den har kommit dit i massor/fyllnadslager. Nivån över havet är cirka 100 meter, det vill säga mesolitiska nivåer (mellanstenålder). Den dåtida strandnivån motsvarar cirka 6 500 f.Kr. enligt Mikael Berglunds strandlinjekurva för Gästrikland (Berglund 2005).

Figur 3. Plan över undersökningsområdet. Röd linje markerar utredningsområdet. I Nordvästra hörnet av området fanns kabeldragningar. Vita ytor är schakt. I västra halvan av schakt 1 kom ett sotigt omrört lager. Den röda punkten markerar fyndplatsen för kvartsskrapan.

Figur 4. I schakt 1 kom ett sotigt omrört lager med recent material. Foto: Maria Björck, taget från sydöst.

Figur 5. Grävmaskinen står på utredningsområdet. Ytan är urschaktad och delvis uppfylld. Notera sluttningen till vänster i bilden. Foto: Maria Björck, taget från sydöst.

Figur 6. Kvartsskrapa. Foto: Tomas Jakobsson.

FÖRSLAG TILL VIDARE ÅTGÄRDER

Länsmuseet Gävleborg anser att inga vidare arkeologiska åtgärder krävs.

REFERENSER

Berglund, M. 2005. The Holocene shore displacement of Gästrikland, eastern Sweden: A contribution to the knowledge of Scandinavian glacio-isostatic uplift. I: *Journal of Quaternary Science* (2005). Vol 20.nr 6, s. 519-532.

Norberg, P. 1959. *Gästriklands hyttor och hammare*. Stockholm.

Rydén, G. 1985. *Inventering för projektet Järnriket i Hofors, Ockelbo och Sandvikens kommuner*. Länsmuseet i Gävleborgs län.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-5503-17

Beslutsdatum: 2017-09-15

Länsmuseet Gävleborgs dnr: 467/320

Undersökningstid: 2017-11-17

Projektledare Länsmuseet Gävleborg: Maria Björck

Kommun: Hofors

Fastighet: Vibyhyttan 3:9

Socken: Torsåker

Koordinatsystem: Sweref 99 TM

Höjdsystem: RH 2000

Centrum koordinat: N6712941 E579381

Exploateringsyta: 100

Undersökt yta: 46 kvadratmeter

Fältarbetstid: 7 timmar

Digitala inmätningar: Maria Björck

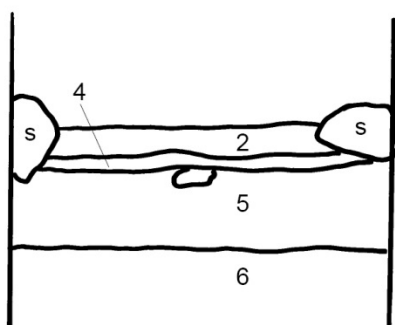
Dokumentationsmaterial: Shape-filer, foton, planer förvaras på länsmuseets servrar och arkiv

Fynd: En kvartsskrapa

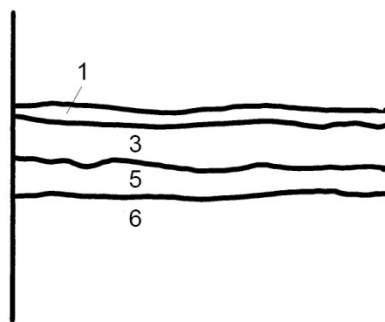
BILAGA. SCHAKTBESKRIVNINGAR OCH SEKTIONER

Schakt	Mått	Beskrivning
1	8×4 m och 0,2 m dj	Sandigt gruslager, 0,05-0,2 m tj. I den västra delen av schaktet kom ett sotigt omrört lager 0,1 m tj innehållande slagg, recentmaterial, under detta ett sandigt lager 0,08 m tj och i botten morän.
2	3,4×2,6 m och 0,6 m dj.	Fyllandslager av grus och jord, som ställvis var sotigt 0,4 m tj, under detta lager morän.
3	2,8×2,8 m och 0,7 m tj.	Fyllandslager av grus och jord som ställvis är sotigt 0,5 m tj, under detta lager morän.

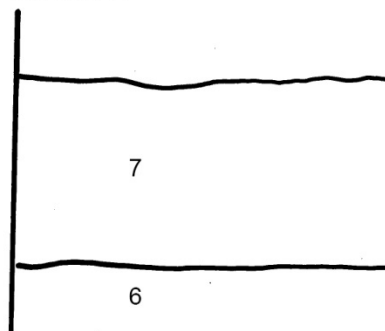
Schakt 1
(NV-delen av sotigt lager)

Schakt 1
(SV-delen av sotigt lager)

Schakt 2

1. Grusig sand
2. Sotigt lager innehållande kalk, slagg
3. Sotigt lager innehållande slagg och recent material
4. Grå sand
5. Gul sand
6. Morän
7. Fyllningslager av grus och jord

S= sten

Skala 1:20

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE